

## INDIJANCI U ZAGREBU

### Ivan Meštrović: Indijanci – spomenik za grad Chicago, SAD (1926.-1928.)

DANICA PLAZIBAT = Muzeji Ivana Meštrovića, Atelijer Meštrović, Zagreb



sl.1. - 2. Publikacija *Indijanci u Zagrebu*, Muzej Ivana Meštrovića, 2007.

Atelijer Meštrović u Zagrebu, u Mletačkoj ulici 8, svojedobno dom i atelijer jednoga od najpoznatijih i svjetski priznatih hrvatskih kipara Ivana Meštrovića (Vrpolje, 1883. - South Bend, SAD 1962.), danas je umjetnički muzej s elementima memorijalnoga, u cijelosti preuređen u izložbeni prostor i otvoren za javnost 1969. godine. U jedinstvenome i autentičnom ambijentu u stalnom su postavu izložene skulpture i reljefi u drvu, kamenu, bronci i gipsu, grafike i crteži Ivana Meštrovića.

Program u Atelijeru Meštrović naslovljen *Indijanci u Zagrebu*, održavao se u sklopu 12. muzejske edukativne akcije u povodu obilježavanja Međunarodnog dana muzeja 2007. s temom *Iznenadenje*. "Priča" o Indijancima – spomeniku za grad Chicago u SAD-u, rad Ivana Meštrovića, za mnoge je posjetitelje bio iznenađenje, među ostalim i stoga što je Meštrović skulpture Indijanaca izradio u Zagrebu, sadrene modele u svome gornjogradskom atelijeru, brončane odljeve u Ljevaonici pri Višoj školi za umjetnost i umjetni obrt, današnjoj Akademiji likovnih umjetnosti. Skulpture Indijanaca i njihovo stvaranje, od ideje do realizacije, mnogo su više od "iznenađenja". Pripada im posebno i izdvojeno mjesto u bogatome stvaralačkom opusu Ivana Meštrovića.

Narudžba Ivanu Meštroviću za spomenik u gradu Chicagu uslijedila je nakon izložbe njegovih radova, održane 1925. godine u The Art Institute of Chicago, a na inicijativu onodobne čikaške kulturne javnosti. Spomenik je financiran novcem Ferguson Funda (Benjamin Franklin Ferguson bio je bogati čikaški trgovac koji je nakon smrti 1905. godine ostavio legat od milijun dolara namijenjen ukrašavanju Chicaga skulpturama i fontanama), kojim je upravljao The Art Institute of Chicago Board of Trustees. Potpisivanju ugovora između Ivana Meštrovića i The Art Institute of Chicago u veljači 1926. godine prethodili su višemjesečni dogovori, usuglašavanja i korekcije vezani za sadržaj, koncepciju, izradu i mjesto na kojemu će spomenik biti postavljen. Spomenik – dvije konjaničke skulpture Indijanaca, visoke 6 i dugačke 4 metra, Meštrović je izradio i lijevao u Zagrebu tijekom 1926. i 1927. godine. Skulpture su potom u dijelovima transportirane u SAD i postavljene u Chicagu, pred ulazom u Grant Park, potkraj listopada 1928. godine.

Kronologija događanja, od narudžbe do konačnog dovršenja i postavljanja spomenika, zanimljiva je i znakovita u kontekstu recepcije Ivana Meštrovića kao umjetnika u Americi tih godina, kao i u kontekstu društvenoga i kulturnog značenja koje je izrada spomenika imala za Zagreb i Hrvatsku. U umjetničkom smislu skulpture Indijanaca uvelike proširuju raspon Meštrovićeva stilskog izričaja. Ujedno su njegov prvi uistinu monumentalni javni spomenik ne samo po svojim impresivnim dimenzijama, već po širini zahvata u prostor i postignutoj dojmivosti. Po skulptorskom dometu i koncepcijskom rješenju vrstan su primjer unutar svjetske spomeničke i konjaničke skulpture.

#### Koncepcija i realizacija

Pri razradi odabrane teme ključne su odrednice bile značaj samog spomenika u umjetničkom opusu Ivana Meštrovića i značenje prostora, današnjeg muzeja, a nekada Meštrovićeva atelijera u kojemu su skulpture modelirane. Tema je koncepcijski prezentirana u nekoliko segmenata i na nekoliko razina, s osloncem upravo na kontekstualizaciji teme i prožimanju prostora i sadržaja.

U atriju je instaliran **izložbeni šator** po uzoru na indijanski *wigwam*, s grafičkim ispisom arhivske fotografije i pratećeg teksta – proširenih legendi na hrvatskome i engleskom jeziku u obliku *time-linea* na vanjskom dijelu šatora. Instalacija je postigla očekivani učinak dodatnog iznenađenja i atraktivnosti, a istodobno je smisleno korespondirala s temom. Postavljanjem šatora u predvorje Muzeja izbjegnuta je kolizija sa stalnim postavom, a ujedno je uspostavljena željena komunikacija s ulicom. Naime, instalacija vidljiva već s ulice bila je prvi faktor iznenađenja i svojevrsna pozivnica. U unutrašnjosti šatora, na instaliranom ekranu, prikazivan je **dokumentarni film** o izradi skulptura Indijanaca za čikaški spomenik, sniman od svibnja 1926. do listopada 1928. godine, u režiji Milana Marjanovića, a u vlasništvu Atelijera Meštrović. Filmska kamera zabilježila je proces stvaranja skulptura i tehnologiju izrade spomenika – dvaju konjanika, od izrade drvenog kostura do njihova postavljanja u Chicagu. U filmu se vidi i kipar Ivan Meštrović kako modelira u glini, u posjetu Ljevaonici i na putu u Ameriku. Film je prvi put javno projiciran 1978. godine u Kinoteci u Zagrebu. U dijelu izložbenog prostora Muzeja, u nekadašnjem Meštrovićevu atelijeru, napravljena je **interpolacija povećanih arhivskih fotografija** dimenzija 600 x 380 cm, s prikazom gipsanih modela za skulpture Indijanaca u stvarnoj veličini nastalih pravo u tom prostoru, što je svakako pridonijelo autentičnosti "priče" i njezinoj psihološkoj uvjerljivosti. U



sl. 3. - 9. Postavljanje izložbenog šatora

vizualnome i estetskom smislu printovi su se izvrsno uklopili u stalni postav ne narušavajući ga, već ga dopunjujući. **Glazbena kulisa**, autorska glazba s elementima indijanskog ozvučja, naglasila je temu i omekšala prostor, dodajući mu novu dimenziju doživljajnosti. Prateća **publikacija Indijanci u Zagrebu**, tipa brošure, tiskana je na hrvatskom i engleskom jeziku i dijelila se besplatno. Izložba o spomeniku Indijanci otvorila je temu procesa tehničke izvedbe spomenika – skulpture na otvorenome, pa su stoga kao prateći sadržaj organizirane **kiparske radionice**, i to u sklopu već tradicionalnih likovnih radionica u Atelijeru Meštrović, naslovljenih *Rukovanje s Meštrovićem*. Sudionici radionice mogu naučiti kako se model u glini lijeva u gips i potom u slitinu. Održane su četiri radionice, i to u vrtu Atelijera Meštrović. Radni stolovi pod šatorom ugodajno su i funkcionalno sugerirali pravu radionicu. Nakon završetka akcije, koja je trajala od 18. do 31. svibnja 2007. godine, u Muzeju "Mimara" održana je izložba *Baština* s ovogodišnjom temom ICOM-a u povodu Međunarodnog dana muzeja. Na njoj su bili izloženi plakati/posteri svih muzeja sudionika akcije *Iznenadenje*, a među njima i **poster Indijanci u Zagrebu**. Izložba je tijekom godine gostovala u Slavenskom Brodu (u Galeriji umjetnina grada Slavenskog Broda) i u Splitu (u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika Split).

### Ciljevi, rezultati i projekcija

Sudjelovanjem u akciji *Iznenadenje* cilj Atelijera je bio, kao i proteklih godina, ponajprije apostrofirati umjetnički opus i ličnost Ivana Meštrovića stručnom obradom nekog segmenta njegova stvaralačkog opusa, ovaj put spomenika za grad Chicago. Izbor teme bio je uvjetovan i činjenicom da su skulpture *Indijanci* (spomenik za grad Chicago) izrađene upravo u prostoru današnjeg muzeja i to je interpretirano kao nešto što je za mnoge iznenađenje te je uspostavljena smisljena veza s naslovom akcije. Ta činjenica ujedno svjedoči autentičnosti i kulturni identitet Atelijera Meštrović koji je, osim atraktivnoga izložbenog prostora s vrijednom zbirkom, prostor sa snažnim pečatom Meštrovićeve osobnosti, mjesto s memorijom, mjesto gdje su se rađale ideje i nastajala sjajna umjetnička djela.

U muzeološkom smislu, iako funkcionalno reduciran i minimalistički sažet glede koncepcije, slojevit i dinamičan način prezentiranja, nekonvencionalan, s elementima dosjetke i duhovitosti, pridonio je dojmivosti same "priče". Stupnjevanje: pogled s ulice, obilazak šatora i iščitavanje *time-linea*, ulazak u šator, projekcija dokumentarnog filma (20-minutnoga), panoji u atelijeru / ugodajnost ambijenta i kiparske radionice u vrtu – sve su to istodobno je bili načini aktivnog uključivanja sudionika u akciju s ciljem njihova što duljeg zadržavanja u muzejskom prostoru te



sl. 10. - 13. U dijelu izložbenog prostora muzeja (u nekadašnjem Meštrovićevom atelijeru) napravljena je interpolacija - povećanih arhivskih fotografija



stjecanja cjelovitog dojma. Dizajnersko promišljanje i rješenje u funkcionalnom, interpretativnom i vizualnom odnosno estetskom smislu unijelo je određenu mjeru inovacije na tragu multimedijskog performansa.

Projekt *Indijanci u Zagrebu* privukao je mnogo veći krug posjetitelja od ciljanih korisnika, sudionika akcije *Iznenadjenje*. Uz neposredno zapažanje, interes posjetitelja moguće je bilo konkretizirati i brojem podijeljenih brošura. Osim 272 brošure *Indijanci u Zagrebu*, koje su posjetitelji dobili zajedno s knjižicom akcije, gotovo su jednako toliko zatražili i ostali zainteresirani posjetitelji, uključujući i strance. Iako inicijalno zamišljen u sklopu akcije, dakle, u predviđenom terminu od 18. travnja do 18. svibnja, 2007. godine, program *Indijanci u Zagrebu* trajao je do rujna 2007. godine.

U programu za 2008., ujedno godinu svojevrstne obljetnice – 80. godišnjice postavljanja spomenika (1928.-2008.), planiran je i projekt *Indijanci u Zagrebu II*. Predviđeno je tiskanje samostalne publikacije *Ivan Meštrović: Indijanci – spomenik za grad Chicago*, instalacija – 3D projekcija Indijanca na konju u stvarnoj veličini u prostoru muzeja, izrada videospota te multimedijaska internetska prezentacija. Izložbeni šator moguće je inkorporirati kao putujuću izložbu izvan prostora Atelijera Meštrović, među ostalim u Galeriji Ivana Meštrovića u Splitu, ali i izvan muzeja – na javnim prostorima grada Zagreba, Splita, eventualno i Chicaga.



sl. 14. - 15. Likovne radionice u Atelijeru Meštrović naslovljene *Rukovanje s Meštrovićem*

## Zaključak

Redovitim sudjelovanjem u zajedničkim muzejsko-obrazovnim akcijama Atelijer Meštrović je raznovrsnim programima i događanjima svakako pridonio i već sasvim prepoznatljivim inicijativama i smjernicama u suvremenoj muzejskoj praksi. To su: efikasnije komuniciranje muzeja sa svojim neposrednim društvenim okruženjem i društvom u cjelini, populariziranje muzeja, povećanje broja i kvalitete posjeta muzeju, senzibiliziranje javnosti za baštinske vrijednosti i poticanje na usvajanje određenih znanja i spoznaja.

Institucionalne i prostorne odrednice Atelijera Meštrović – statičnost stalnog postava, nemogućnost izmještanja skulptura i intervencija u postojeći prostor i njegovu prirodu, nedostatak dodatnog prostora za povremene izložbe i tematsko-problemske koncepte – ograničavajuće su okolnosti koje su rezultirale brojnim dvojbama i velikom dozom improvizacije i kompromisnih rješenja, ali ujedno i svojevrsnim kreativnim izazovima.

Projekt *Indijanci u Zagrebu* svakako je jedan od uspješnijih programa na tom tragu i postigao je “iznenađujuće” dobar odjek u javnosti i među muzejskim posjetiteljima.

Meštrovićeve skulpture Indijanaca svojom temom / sadržajem i vrijednošću / značenjem, umjetničkim i kulturološkim, definitivno pripadaju svjetskoj kulturnoj baštini i promiču interkulturni dijalog. Projekt *Indijanci u Zagrebu* u tom je smislu također implementirao i objedinio i temu muzeji i univerzalna baština, Univerzalna baština / Individualna odgovornost – Individualna baština / Univerzalna odgovornost što ju je preporučio ICOM uz obilježavanje Međunarodnog dana muzeja u 2007. godini.

Spomenik *Indijanci* svojom su materijalizacijom premostili granice prostora i kultura, a na idejnoj i umjetničkoj razini i granice vremena te su pokazatelj trajanja individualnoga umjetničkog htijenja na tragu univerzalnoga.

Primljeno: 15. lipnja 2007.

## INDIANS IN ZAGREB

Ivan Meštrović: *Indians – a monument for the city of Chicago, USA (1926-1928)*

The programme in the Meštrović Atelier entitled *Indians in Zagreb: exhibition – installation – interpolations – projections – workshops* was held as part of the 12<sup>th</sup> museum-educational action *Surprise* to mark International Museum Day.

*The Story of Indians – monument for the city of Chicago*, a work of Ivan Meštrović was for many visitors a surprise indeed in that Meštrović made the sculptures of Indians in Zagreb. The Indian sculptures and their creation, from idea to production, thus represent much more than a surprise. They have a special and separate place in the rich creative oeuvre of Ivan Meštrović. In terms of topic and content and value and importance, artistic and cultural, they definitely belong to the world cultural heritage and promote an intercultural dialogue. The project *Indians in Zagreb* from this point of view then also implemented and united the topic *Museums and the Universal Heritage* recommended by ICOM for the celebration of International Museum Day in 2007.

From a museological point of view, a programme was put on that in its conceptual approach and design handling was along the lines of the multimedia performance, the objective being to provide a more contemporary and effective communication of museum and its immediate social surroundings and a popularisation of the heritage segment with which it is concerned.

**Autorica projekta, autorica tekstova i voditeljica:**  
Danica Plazibat, viša kustosica

**Suradnici na projektu “Indijanci u Zagrebu”**

Neven Kovačić, Redesign: autor idejnog rješenja šatora, suautor izložbenog rješenja, grafičko oblikovanje *time-linea*, brošure i postera  
Boris Cvjetanović: skeniranje arhivskih fotografija  
Janet Berković: prijevod na engleski jezik, lektura i korektura engleskog teksta  
Nada Jakir: lektura hrvatskog teksta  
Luka Zima: autor glazbe  
Redesign: tehnička izvedba konstrukcije šatora  
Megaprint: izrada i montaža cerade za šator, grafičkog ispisa *time-linea* i panoa  
Krunoslav Međimorec: stručni suradnik za likovne radionice  
Darko Trempetić: tehnička potpora